

ANNEKE VAN BAALEN

1987 en De Tweede Sekse¹

Een ouder wordende beweging levert degenen die haar trouw willen blijven heel wat problemen op. In plaats van ontdekkingen en normovertredingen komt het taaie bewaren van een bejaard ideeëngoed en het doorgeven ervan aan een onwetende, zo niet onwillige volgende generatie. Lees de pioniers! roepen wij, want wij menen ons duidelijk te herinneren dat die alles zo veel krachtiger wisten uit te drukken dan de wetenschappers en therapeuten van nu.

Als wij die boeken zelf herlezen, voor wij ze meegeven, herleeft inderdaad de geschoktheid en verrukking van vroeger - maar ach, wat staat er ook een hoop onzin in. Wij blijken intussen over alles en nog wat heel wat degelijker geïnformeerd te zijn geraakt dan de pioniers die als onbeschreven bladzijde begonnen. Dit klemmt nog meer voor degenen die met het doorgeven van ideeën hun boterham verdienen aan enige instelling voor hoger onderwijs: zij moeten het feminisme wringen in het keurslijf van 'wetenschap' in het algemeen en 'vrouwenstudies' in het bijzonder. Zij beginnen met een enkele kanttekening en eindigen met een heel boek, met het risico dat er van het voorwerp van hun bewondering niets meer overblijft.

Zo is het ook Judith Okely vergaan. Haar discipline is de culturele antropologie, een belangrijk thema voor het eerste deel van *De Tweede Sekse* waar De Beauvoir de 'mythen' behandelt. Helaas blijkt, volgens Okely, 'haar neiging tot generaliseren zeer misleidend wanneer zij afdwaalt naar culturen uit andere tijd en ruimte', al zijn 'haar opmerkingen over een groot deel van de Europese christelijke ideologie redelijk systematisch.' En zo gaat het door: De Beauvoir generaliseert, en zij generaliseert vanuit haar eigen uitgangspunt, de katholieke hogere middenklasse van een nog tamelijk ouderwets land; de arme vrouwen in binnen- en buitenland zijn in haar spiegel nauwelijks te zien. Erger nog: haar meeslepende generalisaties over de vrouw als historisch, en dus uiteindelijk vrij, wezen worden steeds weer ontkend door even krachtige Hegeliaanse uitspraken over de vrouw als 'natuur', als 'slavin van de soort', die niet ten onrechte de ergernis, van een hele generatie feministen hebben opgewekt. Hoe al dit badwater weg te gooien en toch het kind te redden?

Herlezen in plaats van herschrijven

Okely heeft geprobeerd de oorspronkelijke indruk, het schokeffect van *De Tweede Sekse*, te laten herleven. door haar jeugdige, 'maagdelijke' persoon ten tonele te voeren, in 1961 in Parijs op zoek naar het echte leven (eventueel in de vorm van de echte man). Dit is echter geen succes, juist misschien vanwege een van de deugden van het boek: een gepaste bescheidenheid. Ze mist geheel De Beauvoirs uitgangspunt dat alles van en aan haar belangwekkend is en ruimt daarom zo weinig plaats voor zichzelf in dat ze er niet in slaagt zichzelf interessant te maken - met het gevolg dat alles wat ze over zichzelf zegt te veel is.

Het verdere risico van bescheidenheid is onpersoonlijkheid, zeker als je daarvoor betaald wordt. Juist vrouwenstudies hameren op de zogenaamde 'objectiviteit' (zie voor Nederland de eerste jaargangen van het *Tijdschrift voor Vrouwenstudies*): tot iedere prijs moet voorkomen worden dat het feminisme met het gezag van de officiële wetenschap bekleed zou worden! Niet alleen komt Okely niet verder dan het boek te herlezen in plaats van het te herschrijven, maar ze beperkt zich zelfs tot het boekstaven van de discussies over de diverse hete hangijzers, zonder haar eigen standpunt daarin te vermelden. Soms vraag je je dan ook, de dichteres in de *Vrouwenkrant* gedachtig - 'wie zwijgt / heeft op den duur / steeds minder / te verbergen' - af: heeft zij eigenlijk nog wel een standpunt?

Het been stijf

Het heetste hangijzer van de tweede feministische golf is het moederschap, niet omdat er

¹ recensie van: Judith Okely, *Simone de Beauvoir*, An Dekker, Amsterdam 1987, Vertaling Ank van Wijngaarden. Verschenen in *Surplus* nr 6, jan/feb 1988

feministen bestaan die er vóór zijn, maar omdat er feministen zijn die het afwijzen. De Beauvoir was de eerste die het krijgen van kinderen principieel als een passief en weerzinwekkend proces beschreef en ik heb weinig besprekingen van haar werk en persoon mogen lezen, waarin haar niet om die reden akelige psychische stoornissen in de schoenen werden geschoven. Okely behoort bij de uitzonderingen: zij rekent zichzelf bij de generatie feministen die bij De Beauvoir steun vonden voor hun beslissing geen kinderen te krijgen of het baren tenminste uit te stellen. Praktisch heeft zij kennelijk het been stijf gehouden, maar theoretisch is zij helaas minder ferm. 'Een jongere generatie feministen zal terugschrikken voor die negatieve kijk op het moederschap.' '... is het moederschap tegenwoordig opnieuw binnen het feminisme geïntegreerd, ofschoon het er in de praktijk misschien niet gemakkelijker op is geworden.' Het lijkt de PVDA wel, de gelatenheid waarmee de 'nieuwe' ideeën worden aanvaard. Dat heeft consequenties: De Beauvoirs afkeer van de glibberige baarmoeder en het slijmerige embryo zouden nu eens van Sartre afkomstig zijn. En zelfs verwijt Okely De Beauvoir bij haar karakterisering van borstvoeding als vermoeiend en schadelijk voor de moeder niets vermeld te hebben 'over enig sensueel genot of de contractie van de baarmoeder tijdens de borstvoeding.'

Okely heeft zich kennelijk niet de vraag gesteld waar deze seksuele opwinding rond het moederschap (ook net baren wordt immers in dezelfde werken als een heel speciaal soort orgasme beschreven) rond 1980 vandaan gekomen is, en dat terwijl haar heldin, zoals zij op blz. 173 vermeldt, 'waarschuwde tegen de nieuwe cultus van het moederschap, het bejubelen van natuurlijke vrouwelijke eigenschappen, en het over een kam scheren van ecologie en vrouwen.'

Rechtse praat

Okely vermijdt de discussie. Wij horen wel dat De Beauvoir 'een biologische verklaring voor een duidelijk vaststaand vrouwelijk' karakter verwerpt, en zo niet op één lijn staat 'met enige recente radicale feministes, die het denkbeeld aanhangen van "natuurlijke" en "essentiële" vrouwelijke eigenschappen, die door tijd en ruimte heen hebben bestaan.' Ja, inderdaad, daar ging het hele betoog over: men wordt niet als vrouw geboren, men *wordt* het maar wat vindt Okely nu eigenlijk? Meeste stemmen tellen? Ieder standpunt is feministisch als het maar zo genoemd wordt?

Toch zou Okely moeten weten dat er onder de vlag van 'de vrouwenbeweging' heel wat rechtse praat verkocht is en wordt en dat allerlei dames van de eerste golf zich met die vlag in de hand aangesloten hebben bij nationalistische, racistische en nazistische bewegingen. Op welk moment slaat feminisme om in het omgekeerde ervan, het reduceren van mensen tot enig biologisch onderdeel? De Beauvoirs standpunt maakte, juist omdat ze over die vrouwen sprak die in rechtse tijden voorwerp van geboortenbevorderend beleid zijn - de witte, welvarende dus - iedere verwarring met rechtse ideologieën onmogelijk. En zo gelezen zijn haar stellingen minder tegenstrijdig dan zij op het eerste gezicht lijken: als de vrouw door baren en zogen tot 'slavin van de soort' wordt, is het des te dringender dat ze zich aan deze functies onttrekt.

Afschaffing vrouwelijkheid

De Tweede Sekse is geen oproep om zich bij enige vrouwenbeweging aan te sluiten (die toen immers echt ook al bestond!), maar om individueel de opgedrongen biologische immanentie te weigeren en de menselijke vrijheid en verantwoordelijkheid te kiezen. De veranderingen in de werkelijke omstandigheden die die keuze ook voor de meerderheid van de vrouwen mogelijk zouden maken, moesten dan maar door het socialisme bevochten worden, omdat vrouwen toch niet in meerderheid bereid zouden zijn de vrouwelijkheid af te schaffen. Toen de radicale vrouwenbeweging ontstond die dat laatste wél van plan bleek te zijn, sloot De Beauvoir zich daar opgelucht bij aan, al zei ze tegelijk dat de tegenstellingen tussen marxisme en feminisme nog steeds opgehelderd moesten worden.

De paradox is dat nu, vijftien jaar later, existentialisme, feminisme en marxisme alle drie uit de mode zijn. De Beauvoirs positie is daardoor kennelijk geheel onbegrijpelijk geworden.

Okely's slotzin luidt namelijk: 'Terwijl ze wilde spreken over de conditie van alle vrouwen, kon ze dat slechts proberen vanuit een positie, die eenzaamheid tussen mannen en een *verbanning uit het vrouw-zijn* met zich meebracht (curs. van mij) Arme Simone! Wat Okely betreft en haar beweging van 'jonge feministen' kunnen we weer helemaal opnieuw beginnen.'